

РОЛЬ КУЛЬТУРНИХ ТА КРЕАТИВНИХ ІНДУСТРИЙ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Культурні та креативні індустрії сприяють соціально-економічному розвитку, а також формуванню екологічної, економічної та соціальної культур шляхом створення сприятливих умов реалізації людського, виробничого, інтелектуального та творчого потенціалу. Дослідження спрямовано на розроблення теоретичних положень щодо культурних і креативних індустрій та обґрунтування їхньої ролі в забезпеченні сталого розвитку. Теоретичним базисом слугували наукові праці вітчизняних та закордонних авторів, окремі положення нормативно-правових актів, як-от Закон України «Про культуру», Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020», міжнародні рамкові документи, зокрема «Порядок денний на XXI століття» та доповідь «Наше спільне майбутнє», підготовлені Міжнародною комісією з навколишнього середовища та розвитку ООН.

Узагальнення різних наукових поглядів щодо культурних та креативних індустрій дало змогу дійти висновку, що ці поняття мають суттєві відмінності. З'ясовано, що в сучасній науці питання розмежування видів культурних та креативних індустрій є дискусійними. У зв'язку з чим запропоновано авторське бачення структури культурних і креативних індустрій. Окреслено мету культурних і креативних індустрій, суть якої полягає у стимулюванні, підтримці, забезпеченні відтворення життєдіяльності соціуму, що дало підстави стверджувати про їхню роль у забезпеченні сталого розвитку. Авторський підхід дає змогу розширити наукове бачення сутності та змісту культурних і креативних індустрій, а також окреслити їхню роль у забезпеченні сталого розвитку, що в подальшому буде використано для розроблення маркетингової стратегії культурних та креативних індустрій для досягнення цілей сталого розвитку.

Ключові слова: культурні індустрії, креативні індустрії, креативна економіка, сталий розвиток, цілі сталого розвитку.

JEL classification: O10, Q01

Вступ та постановка проблеми. Досліджуючи сутність і місце культурних та креативних індустрій у сучасних реаліях життєдіяльності населення країни, регіону, міста, можна зазначити, що вони стають найважливішим інструментарієм розвитку суспільства. Саме продукція культурної індустрії, більше ніж інші види виробництва, впливає на формування світогляду суспільства. Симбіоз культурних і креативних індустрій в економіці створює умови для виникнення нових видів підприємницької діяльності й водночас впливає на відродження та подальший розвиток майже всіх сфер економіки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дискусію про «культурні індустрії» розпочали представники Франкфуртської школи Макс Хоркхаймер і Теодор Адорно. У їхній праці «Діалектика Просвітництва: Філософські фрагменти» вперше з'явилося поняття «культіндустрія» (Хоркхаймер, Адорно, 1997). Значний внесок у дослідження культурних і творчих індустрій зробили праці професора Університету Лідса (Велика Британія)

Девіда Хезмондалша і Джеффри Брауна «Культурні індустрії». Вони проводять аналіз змін у культурних індустріях різних регіонів починаючи з 1980-х років (Хезмондалш, 2018). Вчені Р. Флоріда та Ч. Лендрі присвячували свої дослідження креативній економіці, розглядаючи її крізь призму соціально-економічних процесів. Роботи економіста і теоретика мистецтва П'єра Луїджі Сакко сприяли формуванню масової культури і вплинули на процеси формування сучасної творчості.

Серед досліджень варто також виокремити праці А. Васецького та С. Зуєва, які розглядали культурні індустрії як значущий фактор політики (Васецкий, Зуев, 2010). У теоретичному дискурсі О. Кліпкова спробувала з'ясувати відмінності між поняттями «інноваційність» і «креативність». А. Флієр, О. Лазарева досліджували типи і технології культурних індустрій. С. Давимука, Л. Федулова присвятили цикл праць креативному сектору економіки, зокрема її ролі в сталому соціально-економічному розвитку.

Невирішені частини проблеми. Однак, незважаючи на розробки та досягнення сучасної науки, зазначена галузь знань постійно трансформується, що потребує проведення додаткових досліджень. Невирішеною залишається низка питань як теоретико-методичної, так і прикладної спрямованості. Зокрема, дискусійним аспектом є види, форми культурних та креативних індустрій. Немає універсального визначення категорій «культурні індустрії» та «креативні індустрії». Мало дослідженими є культурні та креативні індустрії в контексті забезпечення сталого розвитку. Все це доводить необхідність, своєчасність та доречність обраного напрямку дослідження.

Мета та завдання статті. Мета цієї статті полягає в розробленні теоретичних положень щодо культурних і креативних індустрій та обґрунтуванні їхньої ролі в забезпеченні сталого розвитку.

Основні результати дослідження. Розглядаючи таке поняття, як культурні та креативні індустрії, важливо зазначити, що появу цього суспільного явища пов'язують з індустріальною революцією, яка відбулася на межі XIX і XX століть. Джеремі Ріфкін стверджує, що ми – люди, які дуже складно влаштовані, і нас цілком захопить культурна та інтелектуальна діяльність (Rifkin, 2001). Отже, можна вважати, що зростаючий економічний вплив на культуру призвів до появи таких суспільних явищ, як «культурні індустрії» та «креативні індустрії».

Сучасні вчені вважають, що таке складне явище, як «культурні індустрії», треба розглядати у двох принципово різних аспектах, які можуть бути висвітлені через культурологічний підхід, а специфіка організації та управління – крізь економічну призму (Martynovych et al., 2019; Лазарева, 2017).

Об'єднуючи наявні підходи до розуміння цього поняття, зазначимо, що під культурними індустріями доцільно розуміти виробництво уніфікованих, стандартизованих новинок у сферах мистецтва, живопису, літератури, кіно та інших, яке є більш-менш масовим за своїми обсягами і високо стандартизованим за більшістю своїх характеристик. Ця система є сукупністю культурних практик, що здійснюються не в новаційно-пошуковому (творчому) режимі, а за стандартами, які реалізують найбільш актуальні в наявних умовах технології виробництва.

Своєю чергою, визначення поняття «креативні індустрії» закріплено в Законі України «Про культуру» від 14.12.2010 № 2778-VI як «види економічної діяльності, метою яких є створення доданої вартості і робочих місць через культурне (мистецьке) та/або креативне вираження» (Закон України «Про культуру» № 2778-VI, 2010).

Відповідно до підходу, який пропонує Департамент культури, медіа та спорту Великої Британії, під креативною індустрією розуміється діяльність, «в основі якої лежить індивідуальне творче начало, навик або талант, який несе в собі потенціал створення доданої вартості і робочих місць шляхом виробництва і експлуатації інтелектуальної власності» (Department for Culture Media and Sport Great Britain, 1998). З урахуванням того, що метою культурних та креативних індустрій є стимулювання, підтримка, забезпечення відтворення життєдіяльності соціуму, можна стверджувати, що зазначені індустрії спрямовані не тільки на виробництво продукції, вони також є інструментом стимулювання індивідів до вибору соціальних форм життєдіяльності (Бойченко, 2015), соціальної поведінки і взаєморозуміння, запобігання та регулювання конфліктів у стосунках між членами суспільства, стимулювання до раціонального споживання тощо.

Варто зазначити, що в сучасній науці питання розмежування видів культурних та креативних індустрій є дискусійними. Креативними індустріями науковці вважають сфери на перетині різних напрямів сучасної виробничої активності. На основі цього підходу визначено такі форми креативних індустрій: аудіовізуальна, включно з радіо, телебаченням, кіно, новими медіа та музикою; видавнича, включно з книгопродукцією і пресою; спадщина, включно з архівами, музеями, бібліотеками та історичним середовищем; перфоманс, включно з театром, мистецтвом і танцем; спорт; туризм; візуальні мистецтва, включно з галереями; архітектура; дизайн; ремесла (Гончарик, 2005). З огляду на сказане виникає потреба в систематизації структури культурних і креативних індустрій (див. рисунок).

В основу узагальненої структури культурних та креативних індустрій покладено класифікацію культурних індустрій, яку вперше запропонував французький дослідник Бернар М'єж, а також результати досліджень А. Васецького, А. Гончарика, О. Зеленцової, С. Зусва (Васецкий, Зуев, 2010).

Розмежовуючи поняття культурних і креативних індустрій, встановлено, що до культурних індустрій належить продукт культурної спадщини та традиційних видів творчості, а до креативних індустрій – «прикладні творчі практики, інновації та генерація прибутку і робочих місць за рахунок створення інтелектуальної власності» (Васецкий, Зуев, 2010).

Важливо зазначити, що культурні і креативні індустрії створюють ядро креативної економіки, дослідженню якої буде присвячено інші роботи автора. Креативна економіка стає «генератором

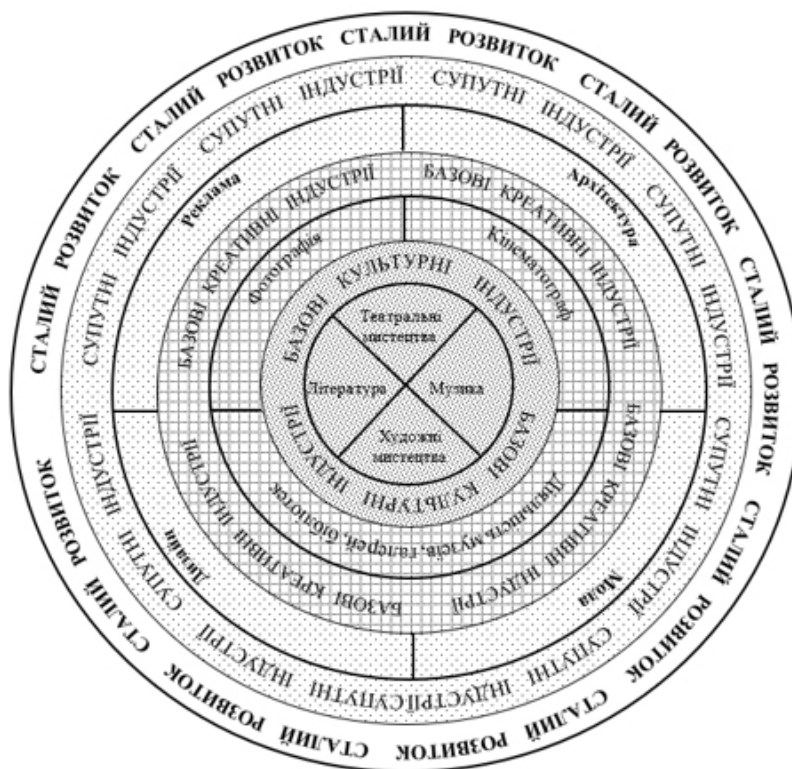

Рисунок. Систематизація структури культурних і креативних індустрій
Джерело: складено автором

робочих місць, виконує важливу функцію в досягненні загального добробуту суспільства, стимулює самоповагу в окремих індивідів і сприяє поліпшенню якості життя в цілому» (Доповідь Міжнародної комісії з питань освіти, науки і культури ООН, 2021).

Саме культурні та креативні індустрії є провідниками економічних, соціальних і культурних змін, що впливають на життєдіяльність суспільства, а також стають «неодмінною умовою і рушійною силою економічного, соціального та екологічного аспекту сталого розвитку» (Vakhov et al., 2020). Отже, формування та розвиток креативної економіки є однією з умов забезпечення сталого розвитку суспільства.

Уперше поняття «сталий розвиток» згадано у 1987 р. у доповіді «Наше спільне майбутнє», яку підготувала Міжнародна комісія з навколишнього середовища та розвитку ООН під керівництвом Брундтланд. У цьому документі зазначено, що сталий розвиток – це «розвиток, який задовольняє покоління теперішнього часу, але не ставить під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби» (Доповідь «Наше спільне майбутнє», 1987).

Водночас аналіз різних наукових поглядів щодо тлумачення поняття «сталий розвиток» дає підставити стверджувати, що більшість

науковців класичним визначенням сталого розвитку вважають не трактування Міжнародної комісії з навколишнього середовища та розвитку ООН, а визначення, наведене в рамковому документі ООН «Порядок денний на XXI століття»: «сталий розвиток – це модель руху людства вперед, при якій досягається задоволення потреб нинішнього покоління людей без позбавлення такої можливості майбутніх поколінь» (Порядок денний на XXI століття, 1992).

У Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» поняття «сталий розвиток» визначено як «процес розбудови держави на основі узгодження і гармонізації соціальної, економічної та екологічної складових з метою задоволення потреб сучасних і майбутніх поколінь» (Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020», 2015).

Отже, спираючись на наведені визначення сталого розвитку, а також з огляду на мету культурних та креативних індустрій, можна констатувати, що комплексний, навіть синтетичний, характер культурних та креативних індустрій не дає змоги розглядати цю діяльність окремо від економічної, соціальної та екологічної складових сталого розвитку.

Згідно з офіційними даними ЮНКТАД, внесок культурних і креативних індустрій у світовий ВВП станом на початок 2020 р. становив 4,5 %. Фахівці

прогнозують щорічний приріст цього показника в розмірі 10 %, що за темпами випереджає темпи розвитку сфер виробництва і послуг. В українській економіці культурні та креативні індустрії охоплюють понад 3 % робочих місць і забезпечують 4 % ВВП, що у два рази більше, ніж у галузі будівництва (Доповідь Міжнародної комісії з питань освіти, науки і культури ООН, 2021).

Прискорені темпи економічного зростання сприяють накопиченню капіталу, що позитивно відбивається на розвитку соціально-побутової інфраструктури міста, поліпшуючи тим самим якість життя населення та забезпечуючи досягнення таких цілей сталого розвитку: ліквідація бідності у всіх її формах; забезпечення здорового способу життя та сприяння благополуччю для всіх у будь-якому віці; сприяння неухильному, всеосяжному і стійкому економічному зростанню; повна і продуктивна зайнятість та гідна робота для всіх; забезпечення відкритості, безпеки, життєстійкості і стійкості міст та населених пунктів.

Економічне зростання, створення міцної інфраструктури в сукупності з добробутом населення сприяють зміні світогляду людей щодо виробництва та споживання, забезпечуючи реалізацію таких цілей тисячоліття: забезпечення раціональних моделей споживання і виробництва; збереження та раціональне використання океанів, морів і морських ресурсів в інтересах

сталого розвитку; захист і відновлення екосистем суші і сприяння їх раціональному використанню; раціональне управління лісами, боротьба з опустелюванням, припинення процесу деградації земель та втрати біологічного різноманіття.

Висновки та пропозиції щодо подальших досліджень. Визначення ролі культурних і креативних індустрій у забезпеченні сталого розвитку відбувалося на засадах узагальнення наукових поглядів щодо тлумачення таких категорій, як «культурні індустрії», «креативні індустрії», «сталий розвиток». Доведено, що під культурними індустріями варто розуміти сукупність культурних практик, які здійснюються не в новаційно-пошуковому (творчому) режимі, а за стандартами. Встановлено, що, на відміну від культурних індустрій, креативними вважаються ті індустрії, в основі яких лежать індивідуальні творчі здібності, що сприяють створенню додатної вартості і робочих місць шляхом виробництва і експлуатації інтелектуальної власності. Запропоновано авторську схему структури культурних і креативних індустрій, ядром якої є креативна економіка, а зовнішній простір представлено економічною, екологічною та соціальною складовими сталого розвитку. Результати дослідження покладено в основу маркетингової стратегії культурних та креативних індустрій для досягнення цілей сталого розвитку.

Список літератури

Бойченко, Е. Б. (2015). *Відтворення продуктивних сил в контексті розвитку регіонального соціуму: питання теорії, практики, діагностики*. Київ: Хай Тек Прес.

Васецкий, А., Зуев, С. (2010). Культурные индустрии как значимый фактор политики. *Власть*, 4, 65–69.

Гончарик, А. (2005). Политика в области творческих индустрий: зарубежный опыт и российские реалии. *strana-oz.ru*. <http://www.strana-oz.ru/2005/politica-v-oblastitvorcheskich-industry>

Джеймисон, Ф. (2019). *Постмодернизм, или Культурная логика позднего капитализма* (Д. Кралечкина, пер.). Изд-во Института Гайдара. (Оригінал опубліковано 1989 р.).

Доклад Международной комиссии по вопросам образования, науки и культуры ООН «Креативные индустрии стимулируют экономический рост и развитие». (2021). <http://www.unesco.org/new/ru/media-services/in-focus-articles/creative-industries-boost-economies-and-development-shows-un-report/>

Доповідь Міжнародної комісії з навколишнього середовища та розвитку ООН «Наше спільне майбутнє». (1987). <http://www.un.org/documents/ga/res/42/ares42-187>

Закон України № 2778-VI. (2010). Про культуру. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17#Text>

Лазарева, О. В. (2017). Культурные индустрии: два аспекта. *Обсерватория культуры*, 14(6), 670–676.

Порядок денний на XXI століття. (1992). <https://documents-ddsny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N92/836/55/PDF/N9283655.pdf>

Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020». Указ Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015. (2015). <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#n10>

Хезмондалш, Д. (2018). *Культурные индустрии* (И. Кушнарева, пер.). Изд. дом Высшей школы экономики. (Оригінал опубліковано в 2007 г.).

Хоркхаймер, М., Адорно, Т. (1997). *Диалектика Просвещения: Философские фрагменты*. Медиум, Ювента.

Bakhov, I., Boichenko, E., Martynovych, N., Nych, T., & Okolnych, T. (2020). Conditions for Development of the Socio-cultural Level of Personality in Today's Ukrainian Society. *Journal of Advanced Research in Dynamical and Control Systems – JARDCS*, 12(04), 1668–1676.

Department for Culture Media and Sport Great Britain. (1998). www.gov.uk/government/publications/creative-industriesmapping-documents-1998

Martynovych, N., Boichenko, E., Vivchar, O., Myskova, N., Popovych, O., & Kasianenko, O. (2019). Formation of Educational Level of the Population of Ukraine in the Conditions of Formation of Information Society. *International Journal of Engineering and Advanced Technology*, 9(1), 6406–6410.

Rifkin, J. (2001). *The Age of Access*. Penguin Putnam.

References

Agenda 21. (1992). <https://documents-ddsny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N92/836/55/PDF/N9283655.pdf>

Bakhov, I., Boichenko, E., Martynovych, N., Nych, T., & Okolnych, T. (2020). Conditions for Development of the Socio-cultural

Level of Personality in Today's Ukrainian Society. *Journal of Advanced Research in Dynamical and Control Systems – JARDCS*, 12(04), 1668–1676.

- Boichenko, E. (2015). *Reproduction of productive forces in the context of regional society development: questions of theory, practice, diagnostics*. Kyiv: Hi-Tech press [in Ukrainian].
- Department for Culture Media and Sports Great Britain. (1998). www.gov.uk/government/publications/creative-industriesmapping-documents-1998
- Goncharik, A. (2005). Policy in the field of creative industries: foreign experience and Russian realities. <http://www.strana-oz.ru/2005/politica-v-oblastitvorcheskich-industriy> [in Russian].
- Hesmondhalgh, D. (2018). *The Cultural Industries*. Publishing House of the Higher School of Economics [in Russian].
- Horkheimer, M., & Adorno, T. (1997). *Dialectics of the Enlightenment: Philosophical Fragments*. Medium, Juventa [in Russian].
- Jameson, F. (2019). *Postmodernism, or, The cultural logic of late capitalism*. Gaidar Institute Publishing House [in Russian].
- Law of Ukraine No. 2778-VI. (2010). On culture. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17#Text> [in Ukrainian].
- Lazareva, O. (2017). Cultural industries: two aspects of understanding. *Observatory of Culture*, 14(6), 670–676 [in Russian].
- Martynovych, N., Boichenko, E., Vivchar, O., Myskova, N., Popovych, O., & Kasianenko, O. (2019). Formation of Educational Level of the Population of Ukraine in the Conditions of Formation of Information Society. *International Journal of Engineering and Advanced Technology*, 9(1), 6406–6410.
- Report of the International Commission on Environment and Development Council “Our Common Future”. (1987). <http://www.un.org/documents/ga/res/42/ares42-187.htm>
- Rifkin, J. (2001). *The Age of Access*. Penguin Putnam.
- Strategy of sustainable development “Ukraine – 2020”. Decree of the President of Ukraine No. 5/2015. (2015). <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#n10>
- UN report. Creative industries drive economic growth and development. <http://www.unesco.org/new/ru/media-services/in-focus-articles/creative-industries-boost-economies-and-development-shows-un-report/>
- Vasetsky, A., & Zuev, S. (2010). Cultural industries as a significant policy factor. *Power*, 4, 65–69 [in Russian].

M. Vasylets

THE ROLE OF CULTURAL AND CREATIVE INDUSTRIES IN ENSURING SUSTAINABLE DEVELOPMENT

The article is devoted to solving the problems of ensuring sustainable development based on cultural and creative industries. The methodological basis of the research is a set of methods of scientific knowledge, general scientific and special research methods. The theoretical basis of the author’s statements regarding the concepts of “cultural” and “creative” industries is the fundamental research of Ukrainian and foreign scientists in the field of economic theory, regional economics and sustainable development of territories, sociology, strategic management of socio-economic development of regions. The author’s key conclusions regarding the category of “sustainable development” are based on studies of Ukrainian and European legal norms.

Because of a historical digression, the article substantiates the expediency of separating the concepts of “cultural” and “creative” industries, since some represent a set of cultural practices that are carried out according to standards, and the second – involve the implementation of individual creative abilities. It is proposed to consider “cultural industries” in two fundamentally different aspects, which can be covered through cultural and economic approaches. It is proven that these industries are aimed not only at the production of products, they are also a tool for stimulating individuals to choose social forms of life, social behavior, and mutual understanding, rational consumption, etc. It is established that in modern science, the issue of distinguishing the types of cultural and creative industries is debatable, based on which the author’s structure of cultural and creative industries is developed, the core of which is the creative economy, and the external space is represented by the economic, environmental and social components of sustainable development. The author’s approach allows us to expand the scientific vision of the essence and content of cultural and creative industries, as well as to determine their role in ensuring sustainable development. The proposed interpretation of the structure will later be used in the development of a marketing strategy for cultural and creative industries, which contributes to the solution of the applied task of achieving the Sustainable Development Goals.

Keywords: cultural industries, creative industries, creative economy, sustainable development, sustainable development goals.

Матеріал надійшов 25.04.2021

Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0)